

S Proustem na věčné časy

K nejhezčím knihám roku, ba posledních let, se bezpochyby řadí nové vydání Proustova **Hledání ztraceného času**, toho kolosu moderní světové literatury. Nakladatelství Rybka ji pojalo jako umělecký čin sám o sobě: hřbety sedmi svazků tohoto veledíla skládají Seuratův obraz, jenž svou chvěvivou krásou evokuje atmosféru Proustova textu.

JIŘÍ PEŇÁS

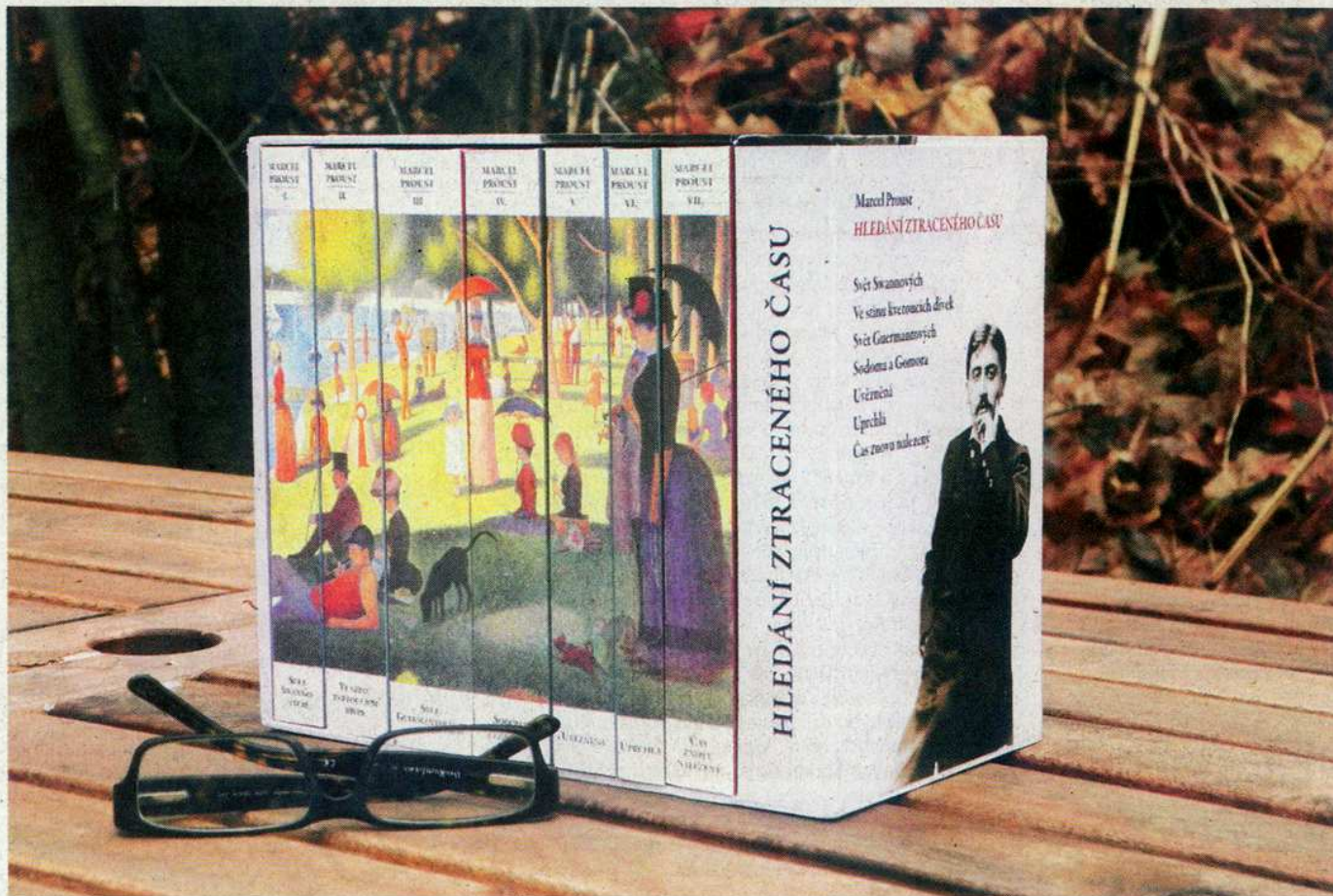
Marcel Proust a jeho cyklus patří do kánonu světové kultury, což neznamená, že jsou též opravdu čtení. Výmluvy si čtenář vždy najde, ale skutečnost, že jde o dílo vsutku rozsáhlé, rozlehlé, a díky „proustovským“ dlouze a komplikovaně se řetězcím větám nikoli jednoduše čitelné, dílo, které není konstruováno do jednoduše rozpletitelného příběhu, nepopírá ani ten, kdo v něm našel zalíbení. Na Prousta je nutné si při čtení zvykat, překonávat počáteční nesnáze a malátnost, nenechat se odradit zdánlivou „nezáživností“, která může vylekat i zdatného čtenáře.

Ten, kdo to podstoupí, setká se s přesností a věcností, díky níž vystoupí z textu i nepatrný detail v podobě dokonale opracovaných miniatur, které skládají dohromady fascinující celek. *Hledání ztraceného času* je osobní epopej, která je stavěna a tkána z myšlenek, prožitků a jevů jako nejjemnější pavučina, do níž se zachycuje svět, který již nadobro odešel. Ale lidská mysl má tu sílu ho evokovat zpět – silnější a bohatší, než byla původní skutečnost. Tedy mysl Proustova.

Proust v Čechách

Proust vycházel naposledy česky před pětadvaceti lety. Sedm svazků v odeonské „bílé řadě“ Knihovny klasiků vyšlo v letech 1977 až 1988. Dávno již tedy není k dispozici jinde než většinou nekompletní v antikvariátech – zvyklostí civilizovaných zemí, kdy základní klasika je v obchodech permanentně k mání, se u nás neuchytily. Současné vydání z toho odeonského vychází, neboť jiný překlad, než byl onen, nebude dlouho jen tak k dispozici – a ani není důvod.

První dva díly přeložil před odchodem do pařížského exilu Prokop Voskovec, po něm převzal práci literární vědec Jiří Pechar, největ-

Léčba Proustem. A obrazem Georsege Seurata Nedělní odpoledne na ostrově La Grande Jatte z roku 1884

FOTO LN - JIŘÍ PEŇÁS

ší znalec Proustova díla v českém prostředí. Nakladatel a iniciátor nového vydání Michal Rybka, sám vystudovaný romanista, píše v předmluvě, že překlad prvních dvou dílů, tedy Voskovecových, si vyžádal jistou revizi, na které se ovšem už nemohl překladatel podílet, neb zemřel v roce 2011. Kromě předmluvy je vydání opatřeno rozsáhlou studií filozofa Josefa Fulky, která uzavírá svazek sedmý, tedy *Čas znovu nalezený*.

Rybkaova předmluva nazvaná „Léčba Proustem“ je zajímavá faktograficky i jaksí osobně. Jednak shrnuje historii Prousta v Čechách: připomíná překlad sice ne právě dokonale, ale v každém ohledu zasloužilý od Jaroslava Zaořálka z konce 20. let (byl to jeden z prvních překladů vůbec, ostatně rychle byl u nás přeložen i Joyceův *Odysseus*), vzpomene překlad *Swanovy lásky*, tedy druhé části prvního dílu – *Světa Swanových*, od Josefa Heyduka, který vyšel v roce 1964 ve Světové četbě. Díky ní vstoupila tato epizoda, v níž Swan propadá do pekla nezvladatelné žárlivosti, do jistého povědomí, takže když v roce 1987 běžela v kinech Schlöndorffova adaptace s Ornellou Mutiovou jako Odettou

a Jeremym Ironsem jako Swanem, našli si do kina cestu i intelektuálně knižního typu.

Nelze ovšem říct, že by dílo, jež nese originální název *À la recherche du temps perdu*, kdykoli vstoupilo hlouběji do českého povědomí. Neznamená to, že by nutné musel být Proust jen obdivován – výhrady, byť ne nijak přesně formulované, k němu měl třeba F. X. Šalda – ale velmi často se bylo možné setkat s předsudky a s klišé, že jde o dílo pro snoby, spleť, bezobsažné a nudné, které nemůže nikdo „normální“ číst.

Se zajímavou interpretací českého mýjení se s Proustem přichází Rybka: píše, že osudovým se *Hledání* stal fakt, že nevyšlo česky v letech šedesátých, kdy atmosféra byla v české inteligenci příznivá i pro přijetí těžkých a složitých látek. Zatímco Kafkovy dílo, které není o nic „jednodušší“, se stalo obecným vlastnictvím české inteligence té doby, Proust měl zkrátka smůlu. Termín „kafkovský“ si dovede představit kdekdokoli, zatímco „proustovský“ nabízí jen přibližnou představu, že jde o jakýsi sled asociací. Zajímavá hypotéza poněkud kulhá v tom, že Kafkovy dílo

bylo možné (de)interpretovat politicky, což s Proustem jde asi jen velmi obtížně.

V osmdesátých letech, kdy *Hledání ztraceného času* konečně vycházelo v kongeniálním překladu, bylo podle Rybky už pozdě. Stav české inteligence, byť stále ještě měla dost času na čtení, už nebyl takový, aby byla schopna přijmout a vstřebat nuancovanější a komplikovanější díla. Možná na tom něco bude, je ovšem otázka, jsme-li na tom nyní lépe.

V korkové komnatě

Marcel Proust (1871–1922) a jeho dílo stojí na přelomu mezi klasickým románem a modernou. Patří na konec řady klasiků, jako byli Balzac nebo Flaubert, ale stejně tak bývá přiřazován k modernistům jako Joyce či Musil. Pocházel ze zámožné pařížské rodiny, vášnivě milovaná matka byla Židovka, uctívající otec křesťan. On sám byl churavé dítě a tělesná nezdůvodněná křehkost ho provázela celý život, který byl veden z větší části v jakémsi estetickém skleníku, který mu ale umožňoval zcela se soustředit na tvůrčí náležitosti jeho díla. K jeho výlučnosti nutno připočíst i ho-

mosexualitu, kterou s jemností, již pak snad už nikdo nepřekonal, tematizoval ve svém díle – předobrazem postavy Albertiny „Zmizelé“ z šestého dílu je milostný poměr s jeho šoférem a přítelem Alfredem Agostinellim.

Proust se zajímal o filozofii, psychologii a umění, jež mu bylo základní životní skutečností, silnější než jeho osobní život. Mladý Proust byl známým členem literárních salonů, psal různé literární texty, kritiky a eseje. Dědictví po rodičích mu umožnilo vést nezávislou existenci, v níž literatura hrála hlavní roli. Jeho tvorba však až do vydání druhého dílu *Hledání – Ve stínu kvetoucích větví* v roce 1918 nezbudila žádnou větší pozornost. Teprve těsně po válce se stává známým autorem, získává Goncourtovu cenu a jeho jméno je pojmem evropské literatury. To však on už žije naprosto pohlcen svým dílem, izolován od zbytku světa v pokoji, jehož stěny jsou pokryty korkem, aby k němu nezalétl ani šelest nějakého zvuku. Ve svém geniálním mozku spřádá až do konce života literární svět svých vzpomínek na minulost, v němž ožívají desítky postav, nálad, citů a atmosfér.

Waterboarding je lež, brání se senátoři USA

WASHINGTON Film *Zero Dark Thirty* se „hrubě mýlí a je zavádějící“, když naznačuje, že k dopadení Usámy bin Ládina vedly informace získané mučením. Prezidentovi studia Sony to ve středu napsali tři členové zpravodajského výboru amerického Senátu – demokraté Dianne Feinsteinová a Carl Levin a republikán John McCain.

Thriller o pronásledování a dopadení šéfa Al Kajdy natočila režisérka Kathryn Bigelowová, která dostala Oscara za svůj předcházející film *Smrt čeká všude*. *Zero Dark Thirty* bude uveden do kin začátkem příštího roku, ale už nyní sbírá nominace na filmové ceny. Je například nominován na čtyři Zlaté glóby.

Senátoři v dopise šéfovi studia Sony Michaelu Lyntonovi uvedli, že je jeho povinností říci, že použití mučení při honbě bin Ládina je fikcí a nezakládá se na faktech. Zdůraznili také, že zajatci Ústřední zpravodajské služby (CIA), kteří poskytli důležité informace o bin Ládinovi, to udělali před jakýmkoli nasazením ostrých technik výslechu. Podle nich budou diváci považovat snímek za faktický popis události.

Pět let ve vietnamském zajetí

Filmáři takovou interpretaci odmítají. Bigelowová a scénárista Mark Boal v prohlášení uvedli, že zobrazili „různé kontroverzní praktiky a zpravodajské metody, které byly používány ve jménu dopadení bin Ládina“. Podle nich film ukazuje, že úspěšné dopadení bin Ládina není výsledkem jediné metody.

Podle listu The Washington Post film začíná scénou waterboarding, kterým se u vyslychaného navozuje pocit, že se topí. Později film naznačuje, že vězní mučení natolik oslabilo, že s ním bylo možné účinně manipulovat, uvedl list.

John McCain, který byl během vietnamské války pět a půl roku v zajetí a je odpůrcem mučení, viděl film už v pondělí večer. V úterý pak řekl, že je jím znechucen, protože se mýlí. Senátor zdůraznil, že waterboarding čísla tři v Al Kajdě, Chálida Šajcha Muhammada, neposkytl informace vedoucí k bin Ládinově úkrytu v Pákistánu. „Nejenže nasazení posílených technik výslechu u Chálida Šajcha Muhammada neposkytlo indicie vedoucí k bin Ládinovu kurýrovi (...), ale přineslo mylné a zavádějící informace,“ řekl McCain. čtk